

Література:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підруч. для ВНЗ: Київ: Слово 2008. 408 с.
2. Лисенко Н. В. *Еко-око: дошкільник пізнає світ природи* : навчально-методичний посібник. Київ : Слово, 2015. 352 с.
3. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ.6 Видавничий дім «Слово».2009. 400 с.
4. Горопаха Н. М.Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Київ, 2012. 432 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-42>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Дорошук М. Г.

*аспірант кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами*

Науковий керівник: Давидюк М. О.

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління
освітніми закладами*

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

м. Вінниця, Україна

Від початку розвитку людської цивілізації у різних типах спільнот – етнічних, територіальних, професійних – існувала нерівність між чоловіками і жінками. Об'єктивна нерівність складалася історично та інтерпретувалась до недавнього часу як на рівні побутового, так і в наукових наративах як належний порядок або як частина порядку Божественного (що підкріплювалося цитатами зі Святого Письма та інших культових книг). Упродовж тисячоліть ні чоловіки, ні жінки фактично не замислювалися над тим, що таке права жінок і дискримінація за статтю.

Фактично лише з початку XIX ст. у суспільному житті почалися пошуки рівноправності, коли фемінізм, відомий просто як «жіночий рух», заявив про себе. Наслідком чого стали три успішні хвилі феміністського руху на Заході, починаючи з 30-х років XIX століття [4]. Відтоді в наукових і публіцистичних дискурсах «природну» нерівність статей починають називати домінуванням чоловіків і дискримінацією жінок, вважати її несправедливою. Загострення гендерної теми відбулося у 70-90-ті роки XX ст., що призвело до нових напрямків досліджень. У 1968 р. Р. Столлер вперше окреслив відмінність між поняттями «стать» і «гендер». У 80-90 рр. гендерні дослідження були досить поширеним явищем, але вирізнялися різноманітністю [3, с. 80].

У сучасному суспільстві багатоманітні об'єктивні нерівності не лише усвідомлюються як такі, але й інтерпретуються з погляду ідеалу соціальної нерівності, тому й стають предметом обговорень і причиною конфліктів. Урегулювати подібного роду конфлікти покликане законодавство – юридичні норми, закони, правила, відображені в нормативно-правових актах різного рівня – державних, територіальних, галузевих тощо.

Мета нашої статті – визначити, яким чином конструюється правове поле гендерної рівності у сфері вищої освіти України.

Першим міжнародним актом, що однозначно закріпив принцип рівноправності чоловіків і жінок як необхідну умову соціального прогресу й поліпшення умов життя людства, є Статут ООН 1945 року. Одним зі своїх завдань, відповідно до його положень, ООН проголосила утвердження віри «в основні права людини, гідність та цінність людської особистості, рівноправність чоловіків і жінок, рівність прав великих і малих націй» [1].

Прийняття цієї норми є свідченням розуміння тогочасними лідерами держав-членів ООН неподільного зв'язку між прогресивним розвитком людства та забезпеченням рівноправності чоловіків і жінок. Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яку було ухвалено 1979 року, Україна ратифікувала 1980 року. Її називають міжнародним біблем про права жінок. Але досі у сфері вищої освіти України, не зважаючи на значні правові досягнення останніх десятиліть, можна помітити вплив гендерних стереотипів, що виявляється як у конструюванні курікулуму, так і в корпоративній культурі ЗВО, в упереджених уявленнях про роль і функції жінки та чоловіка у вищій школі, в гендерній нечутливості змісту документів, що регулюють освітній процес і взаємини в колективах.

У сфері вищої освіти питання гендерної рівності регулюються нормативно-правовими актами і законами України – «Про освіту» та

«Про вищу освіту», а також нормами, що окреслюють процедури забезпечення якості вищої освіти – «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних». Усі положення, статuti і правила, що розробляються локально в кожному окремому закладі вищої освіти і регулюють відносини, перебіг освітнього процесу, дотримання трудового законодавства, доступ до якісних освітніх послуг тощо, – розробляються на основі названих державних нормативних документів. Відповідно до статті 4 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та постанови Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи», Наказом Міністерства юстиції України від 27 листопада 2018 р. № 3719/5 затверджено Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів. Згідно з цими документами, гендерно-правовій експертизі не підлягають внутрішні нормативні положення закладів вищої освіти. Між тим вважаємо, що відповідно до класифікації за ознакою гендерної нейтральності – гендерно нейтральний, гендерно чутливий, гендерно сліпий – такого роду документи мають враховувати наявність відмінностей між статтями і різних стартових можливостей у чоловіків і жінок щодо отримання якісних освітніх послуг (здобувачами вищої освіти) і разом із тим для побудови наукової (та /або професійної) кар'єри на базі закладу вищої освіти. Як показав аналіз сайтів українських ЗВО III-IV рівнів акредитації, більшість нормативних положень, що стосуються функціонування закладу та взаємин у колективі, є гендерно нейтральними, і тому вони позбавлені будь-якого правового впливу на тих, хто з ними знайомиться – здобувачів ВО та науково-педагогічних працівників, тобто ключових фігур освітнього процесу у вищій школі. Доцільність такої експертизи пояснюємо також необхідністю подолання традиційних стереотипів про роль і функції жінки та чоловіка в освіті і науці (найпоширеніші – стереотип «скляної стелі» і «липкої підлоги»), що безпосередньо впливає в деяких ЗВО на рекомендації стосовно вибору елективних дисциплін, наукових студентських гуртків, напрямів позааудиторної роботи відповідно до статі здобувачів вищої освіти.

Як показав аналіз відкритих даних, розміщених на офіційних сайтах українських ЗВО, чоловіків серед керівників більшості закладів значно більше, ніж жінок, наукова діяльність студентів побудована таким чином, що формує диференційоване ставлення молоді до гуманітарних, природничих і технічних дисциплін: від юнаків, як правило, очікують більш високих результатів інтелектуальної діяльності, дівчат цінують за вміння виконувати аналітичну роботу щодо збору й класифікації

даних. На самореалізацію в науковій сфері орієнтовані переважно чоловіки (особливо в технічних і фізико-математичних науках), незважаючи на наближення до гендерного паритету в науці за останні роки і стійку тенденцію фемінізації вітчизняної науки. «Існує вертикальна гендерна сегрегація, яка виражена в тому, що частка жінок скорочується з підвищенням кваліфікаційного рівня. Жінки майже не представлені на керівних посадах у науці, не впливають на наукову політику та розвиток наукових організацій і науки загалом» [2, с. 83].

Наявні факти гендерної асиметрії і в неформальній науковій комунікації, як у закладах освіти, так і поза їх межами, що не може не позначитися на якості освітніх послуг і заохоченні студентської молоді – юнаків і дівчат – до активної участі в дослідженнях, грантових програмах, і це своєю чергою створює певні передумови для гендерної сегрегації у найбільш перспективних галузях наукового знання і професійної самореалізації у сфері вищої освіти.

Тому вважаємо за нагальну необхідність проведення певних заходів у сфері вищої освіти, що забезпечуватимуть дотримання рівних прав і свобод здобувачами вищої освіти, викладачами і науковцями, адміністративним працівниками обох статей, як-от: гендерно-правова експертиза внутрішніх нормативних положень закладу вищої освіти; обмін досвідом стосовно усунення конфліктів гендерної рівності між різними ЗВО, введення до навчальних планів різних спеціальностей обов'язкових, а не лише вибіркових дисциплін, що розкривають питання гендерної проблематики у різних соціальних контекстах; формування правової культури усіх суб'єктів освітнього процесу ЗВО як запоруки недискримінаційної політики закладу і гендерної рівності.

Література:

1. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Законодавче регулювання та міжнародні стандарти гендерної рівності. Київ, 2020. С. 23.
2. Ісакова Н. Б. Гендерний паритет у науці: тенденції в світі та в Україні. *Наука та наукознавство*. 2018. № 2. С. 68-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2018_2_6.
3. Паневич Ю. В. Історичні витоки питання гендерної рівності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. С. 80–82. С. 80.
4. Рубчак Мар'яна. *Передмова до книги «Гендерний підхід: історія, культура, суспільство»*. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. С. 7.